

Bohumil
HRABAL

HARLEKIN
MILLIÓI

EURÓPA
KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2015

Túl a városkán, amelyben megállt az idő, az én időm, a városkán túl áll egy kastély, és abban a kastélyban most nyugdíjasotthon van. Egyetlen, dombra kapaszkodó út visz fel a kastélyba, öreg gesztenyefasorral szegélyezett út, azoknak az öreg fáknek az ágai alagúttá borulnak össze, amikor az ember felfelé megy, mintha hosszú, gótikus boltozat alatt lépkedne, annyira egymásba akaszknak azok az ágak, nemcsak támogatja egyik a másikat, de össze is vannak fonódva, úgy egymásba élkelte azokat a gallyakat a szél és az orkán. Ezek a fák valahogy annyira belefáradtak abba, hogy némi kis fényt harcoljanak ki koronájuknak, hogy lassan-lassan elsorvadtak, így az út állandóan tele van száraz és a szüntelen súrlódástól lecsupaszított, elszenesedett gallyakkal. Szélcsendben néha hirtelen-váratlan egy egész ág zuhan a homokba, áll előtte az ember, mint a tetőről lezúdult cserép előtt, felemeli és félredobja, és karjában érzi a súlyt, ami könnyen megsebesíthette volna. Valahányszor belépek ebbe a fasorba, aggó-

dom az életemért. Felnézek, és látom az ötszáz méter hosszú alagutat, a koronáig felnyúló fekete póznákkal aládúcolt alagutat, úgy merednek a magasba, mint lovagi tornán a győzelem tiszteletére kitűzött dzsidák és hosszú kopják. Mehetnék a fasor mentén húzódó kis ösvényen is, ahol az ágak majd a földig hajolnak, tavasztól őszig kellemes ezen a fasor menti úton járni és gyönyörködni a lombban és a virágokban, nyár végén látni, ahogy hasadoznak a burkok és kipattannak a barna gesztenyék, de én szeretek a középső úton, a fekete törzsek bolthajtása alatt menni, melynek a végében ott a hatalmas fekete függönyhöz hasonlatos kastélykapu, a szép-mívesfogókkal és kalapácsokkal kikovácsolt kapu, a kiterjesztett fekete angyalszárnyú kovácsolt kapu, ami csak látogatási napokon tárul ki. Ha az ember fölfelé igyekszik ahhoz a kapuhoz, még verőfényes időben is félhomályban lépked, körös-körül a kettős fasor mindkét oldalán napfény és színes ragyogás szüremlik át az ágak között, az ember mégis egy árnyékba merült kriptában lépdel lassan felfelé, egy kriptában, melyről időről időre, de mindig hirtelen és váratlanul lezuhan egy-egy fekete faág. De mert verőfényes időben a kastélyudvaron a fehér ragyogást fokozza a homokkal felszórt út és udvar, a fénnel előntött térből feketén válik ki Špork gróf címere és iniciáléja, amely úgy van belevésve a ka-

pu szárnyába, ahogy Francin kanyarította a sörgyári könyvekbe a vendéglősök vezetéknevét és keresztnevét, melyeket mindig piros és kék tintával megrajzolt kalligrafikus iniciálékkal díszített, amint a misekönyvekben látható. A kapu mellett, az utolsó roppant gesztenyefa alatt egy kis ház áll, benne a kapuőr. Ebben a házikóban verőfényes időben is ég a villany, olyan mély az árnyék a fasorban, olyan sűrű a gesztenye tavasztól őszig napnak szegezett levelekkel elborított koronája. Ebben a házikóban mindig közülünk látja el valaki a szolgálatot, egy nyugdíjas, aki valahogy megtisztelve érzi magát, hogy ennél a volt grófi kapunál őrködhet. Mindenkít, aki itt tíz órán át vigyázza és őrzi ezt a szép kaput, erre a tíz órára mintha kicseréltek volna. Nagy megtiszteltetés ellenőrizni minden embert, aki belép a kapun. Még olyan nyugdíjasok is akadnak, akik egymás mellett laknak, egymás mellett van az ágyuk, egymás mellett ülnek az ebédnél, de itt a kapuban nem ismerik meg egymást, mintha most találkoznának életükben először. A látogatás céljáról tudakozódnak, még ha a barátjukról van is szó, sőt ezek a kapuőrök erre a tíz órára elfelejtik az összes nyugdíjas arcát, és erősködnek, hogy aki belép a kapun, az ne csak a nevét mondja be, de papírral is igazolja, hogy tényleg a kastélyban lakik. Csudaszép így felfelé lépkedni a fasorban, közönséges nyugdíjas-

nak, elgyötört, ereje végén járó, egyszerű embernek lenni, s mégis felfelé lépkedni a mély árnyékban, bámulni a hatalmas kapu hajszálpontos, fekete kovácsolását, a vasmívesek kikovácsolta kopjákat és hullámvonalakat és tüskéket, a köröket és a nagy dagadozó hullámokat, csudaszép bemenni a kapun, és járkálni a kastélyparkban a homokkal felszórt úton az udvar csenevész tiszafái mellett, szembetalálkozni a nyugdíjasokkal, akik semmivel sincsenek jobb bőrben nálam, öregemberekkel és öregasszonyokkal, akik csak úgy fel-alá sétálnak, sántikálnak, és vizslatják egymást, hogy annak a másiknak nem áll-e rosszabbul a szénája, míg csak fel nem hangzik a tízóráira, ebédre, uzsonnára és végül a vacsorára hívó gong. Mindig gyönyörűséges érzés, hogy egyszerre csak ott állok a kastély homlokzata előtt, amely egészen sárgásfehér a nap és a fény ragyogásában, amelynek falai vakítóan sugározzák a meleget és fényt. Csak kis idő múltán, amikor az ember már megszokta a falaknak ezt a sárgásfehér ragyogását, csak akkor ragadja meg figyelmét a fekete bádogból kalapált irdatlan óra, olyan nagy az a számlap, hogy teljesen kitölti az első és második emelet közötti homlokzatfelületet. Fekete mutatóit vasmíves kovácsolta, s akkorák, mint egy jól megtermett felnőtt ember. Amikor először pillantottam arra az órára, megrémültem, mert bár még dél sem volt,

a mutatók azt mutatták, hogy öt perc múlva fél nyolc. Azóta itt állandóan öt perc múlva fél nyolc van, az óra szerkezete megállt, és senki sem tudta vagy senki sem akarta megjavítani. A szomorú az, hogy az óra voltaképp mindig ugyanazt az időt mutatja, voltaképp *memento mori*-ul szolgál a kastélyban, mert itt és a környéken köztudott, hogy a legtöbb öregember este, fél nyolc körül hal meg. Amikor először álltam itt és láttam, ahogy a hatalmas nyárfák és tölgyek és sötét fenyők a kastély fölé magasodnak, ahogy a patkó alakú park körülfogja azt a déli oldalon épült kastélyt, amikor tekintetemet újra a homlokzatra emeltem, láttam, hogy a falat hámló vakolat pötytyözi. Néhol kiütközött az eredeti téglá, olyan volt ez a csupasz fal, mintha dermedő malterbe vésett, roppant ákombákomok díszítették volna. És mert a kastély dombtetőn áll, túl a városkán, melyben megállt az idő, hallottam a szelet, afféle légvonatot, amely folyton-folyvást süvített, és levelesugással vette körül a kastélyt, az évszázados nyárfák szélcsendben is remegtek, milliónyi kis levél rezgett szüntelen és iparkodott leszakadni a milliónyi száracskáról. Rögtön az első alkalommal észrevettem, hogy a nagy termekből ki lehet menni az erkélyekre, melyeket, akárcsak a kaput, vasmívesek kovácsoltak, valamennyi erkély hatalmas, áttetsző kádat formázott, áttetsző grófi szánhoz, áttetsző

hintóhoz, fényűző síremlékeket körülvevő kert-rácshoz hasonlított, észrevettem, hogy itt sütkéreznek a nyugdíjasok, hallgatagon és mozdulatlanul, fejüket a virágosládákkal díszített balkon korlátjának támasztva, a ládákból kókadt petúnia, a naptól dohányszínűre sötétedett oroszlánszáj és cinnia csüngött alá. És az óra alatt is csak lógó emberi kezeket láttam, csak úgy lazán átvetett ernyedte karokat, hervadt virágként csüngő kézfejeket, vakítóan fehér ingbe bújtatott csuklókat. A kovácsoltvas cirkádák között egy széket láttam, s rajta valakinek a szétvetett lábát, a törzs összeolvadt a pihenő öreget takaró zöld ládával. És ebben a pillanatban a kastély mellékszárnyán elvált a tetőtől az ereszcsonna, és mint a sorompó a vasúti kereszteződésben, lassan ereszkedett alá, mint a toronyóra mutatója, majd meglódult lefelé a szilárd középpont körül, ám egyszer csak megállt az a rozsdás ereszcsonna, és úgy maradt, fenyegetően rugózott, és belsejéből rozsdás és madárfészkek és korhadt levél pergett ki. Ebben a pillanatban döbbsentem rá, hogy az a kastélyhomlokzat voltaképp olyan, mint egy öreg nyugdíjasarc, mállott vakolat, fél nyolc előtt öt perccel megbénult, térdnek támasztott karokhoz hasonlatos óramutatók, észrevettem, hogy néhol a sgraffitót is úgy lehántotta az idő, hogy kitetszett az eredeti, csupasz fal, a durva habarccsal összetapasztott nagy homok-

kő- és márgatömbök. Mint egy öreg nyugdíjas arca! Mert ebben a kastélyban fiatalabb nyugdíjasok is vannak, akik még csak nem is ráncosak. Csakhogy tekintetük szüntelenül tévelyeg, úgy álldogálnak, mint akik erőlködve próbálnak visszaemlékezni valamire, és ez az istennek sem sikerül nekik. És minden bizonnyal sohasem fog fény gyúlni agyukban, az arcuk olyan álmélkodó, mintha már-már eszükbe jutna valami szép, valami, ami gyógyulást hoz nekik, valami, ami javára válik az embereknek. Arcuk azt a látszatot keltette, hogy nemes lelkűek, hogy valamikor műveltek voltak, illetve hogy most lettek csak igazán műveltek, hogy elérték a tudás teljességét, amiért minden ember töri magát. De az csak az én illúzióm volt. Ezeknek az embereknek már az is óriási siker volt, ha eltaláltak a kastélyba, ha megtalálták a szobájukat, az ágyukat. Aztán kicsapódott az üvegezett ajtó, az üvegtáblák visszfénye félkörívet írt le az udvaron és elvakította a szemem, odanéztem, és az első emeleti erkélyre egy szakállas férfi lépett ki, a korlátnak támaszkodott, és először a jobb, majd a bal arcélét mutatta felém, olyan volt ez az öregember, mint maga Špork gróf. Felszegett állat gondosan nyírt fehér körszakáll ragyogta be, úgy tett, mintha az időjárást, a vidéket kémlelné. Így maradt ebben a fennkölt pózban, moccanatlan, ábrándosan, mint aki felméri a helyzetét, és tudatja

mindenkivel, hogy tévedésből van itt a nyugdíjasotthonban. Aztán az előcsarnokba vezető oszlopsornál megmozdult egy arc, s én rémülten láttam, hogy ez az arc egy tolószékben ülő öregasszonyé, keményen markolta a karfát, vállát és karját megfeszítette, hátát a támlának vetette, ezért aztán nem szabadulhattam az érzéstől, hogy egy szfinxet látok. És vele szemben, egy másik oszlopnál ott ült a hasonmása, éppoly ünnepélyesen, éppoly mozdulatlanul, akár egy szfinxszobor. Ennek a kocsinak a támlája is az oszlopnak volt támasztva, így sütkérezett a fekete kocsiiban ez a két járóképtelen nyugdíjas öregasszony, szoknyájuk felgyűrve, úgyhogy látni lehetett, hogy a félretolható ülőke alatt egy kiemelhető, fehérré, zománcozott éjjeliedény csillog. És ahogy fűdögált és lágyan dudorászott a fák lombját rezegtető északi szél, ugyanilyen halk zenét hallottam a távolból, csupa vonózt, olyan zenét, amilyen Chaplin filmjét, a *Rivaldafény*-t kíséri végig, vagy a Toulouse-Lautrec életéről szóló filmet, olyan zenét, amely szomorkás mosolyt csal az arcra, egy vonószenekezari darabot, amely úgy hatott rám, mint az a díszes kastélykapu. De míg én elérzékenyültem azoktól a vonósoktól, láttam, hogy a nyugdíjasok fel-alá sétálnak és ügyet sem vetnek a zenére, üldögélnek a padon, és botjukkal ákombákomokat firkálnak a homokba, vagy csak úgy ülnek, és némán szopogatják a cukor-

kát és a mentolos töltött bonbont. És a kastély gazdasági épületének a fala mentén véges-végig egy nagy, szellős folyosó húzódott, egy függőfolyosó, már közel sem olyan előkelő, mint a homlokzati erkélyek, arról a folyosóról tíz barna szobaajtó nyílt, és az a tíz ajtó egytől egyig valamiféle védőszekekrénnyel volt ellátva. A nyugdíjasok, csupa férfi, ki-kijöttek a függőfolyosóra, a korlátnak dőltek, és dermedten, meredten néztek lefelé, engem néztek, de én láttam, hogy nem látnak, hogy félresiklott tekintettel bámulnak valahova visszafelé, a régmúlt időkbe, amikor még fiatalok voltak, vagy ádázul, haraggal és dühvel eltelve keseregnek valamin, amin most már nem változtathatnak, amit már nem befolyásolhatnak, pedig ez a bizonyos esemény csak most ért el a végkifejlethez, most, amikor az előidéző okok már szertefoszlottak, a semmibe veszttek... És láttam, hogy arról a hosszú folyosóról ugyanaz a zene csurog le, és mint a füst körülhőmpölygi az alakokat, sőt hogy néhol már a nyitott barna szekrényajtók mögül folydogál ki. Felkaptam a fejem, és elindultam az előcsarnok felé, és azok a tolószékben ülő, a bőr karfát görcsös ujjakkal markoló öregasszonyok még mindig szfinxként meredtek maguk elé, de köröttük a vonószenekezari futamai lebegtek, és láttam, hogy az a zene a vezetékes rádióból árad, hogy körülfonja a két öregasszonyt, mint rózsabokor a kerti

szobrot, felnéztem és láttam, hogy odafönt az erkélyen, a függőfolyosón az ajtók között mindenütt ugyanaz a szekrényke áll a konzolokon, mint megannyi, vak madaraknak szánt kalitka, és hogy mind egyik kalickából vonószenekari dallamok csordogálnak, a szívhez szóló vonós hangszerek mélységes átéléssel fonódnak össze, kísérik egymást, aztán az egyik vonós hirtelen kiválik, és szenvedélyesen játsza a szólót, a fő témát... igen! A *Harlekin milliói*-nak a dallama volt ez, ami a régmúlt időkben a némafilmek, a szerelmi jelenetek, vallomások, csókok kísérőzenéje volt, amelynek vonósszólamai orrfújásra, könnypotyogtatásra készítették a nézőket... És most itt állok a nyugdíjasotthonnak, Špork gróf volt kastélyának az udvarán, Francin éppen a szobánkat, a kettőnk szobáját veszi át, Pepin bácsi már három hónapja itt fekszik az egyik osztályán ennek a menhelynek, ahogy a régmúlt időkben nevezték. A járóképtelenek osztályán. Amikor látogatóban jártam Pepin bácsinál, akkor is végigmentem az előcsarnokon, akkor is az enyhén lejtős folyosón kaptattam felfelé, be-belesve a mellékfolyosókra, ahol öregasszonyok jártak-keltek, félrelebbentették a függönyöket és lenéztek az udvarra... Besandítottam arra az osztályra is, ahol öregasszonyok feküdtek és pelenkák maró szaga terjengett, félénken belestem az ebédlőbe is, sok-sok évvel ezelőtt előkelőségek szá-

zainak rendezett itt lakomákat Špork gróf, végül aztán betértem a járóképtelenek osztályára, ahol Pepin bácsi feküdt, a félhomályban, amelyből kilenc másik járóképtelen nyugdíjas meredt rám, a *Harlekin milliói*-t is hallottam, amikor már ott ültem és Pepin bácsit néztem, aki csak feküdt és rezzenéstelen szemmel bámulta a mennyezetet és nem szólt, semmire sem bólogatott, semmin sem háborgott, csak feküdt, és én hallottam a távolból a *Harlekin milliói*-t, és az volt az érzésem, hogy csak képzelgek, védekezésül az ellen, ami itt a szemem elé tárult. Annyi minden lázadozott bennem, annyira szenvedtem attól, amit a bácsinál tett első látogatásomkor ebben a volt kastélyban láttam. De aztán történt velem valami, ami megrendített, és én elhatároztam, hogy mindenen túladunk, és Francin is egyetértett velem, és most itt állok az udvaron, Francin a szobánkat, a kettőnk szobáját veszi át, egész havi nyugdíja és némi kiegészítés fejében itt fogunk lakni, akár Špork gróf családja, egyetlen aprócska szobánk lesz csak, de ebédelni és reggelizni és vacsorázni úgy fogunk, ahogy a grófi család ebédelt és vacsorált, az ebédlőteremben; a parkban, a homokkő szobrok között fogok sétálni, és egy nap tán elmondhatom majd magamról, hogy tudom, melyik szobor mit ábrázol, felnézhetek majd a görög történelemből vett jelenetekkel telefestett mennyezetre, megérinthezem a lépcsőház

falmélyedéseiben álló fehér görög edényeket, míg Francin egyre csak az óráját fogja lesni, reszketve, hogy le ne kesse a rádióban a híreket a nagyvilágból, hogy meghallgathassa az összes, cseh nyelven sugárzó adót... Tízszer, sőt többször is voltam már a kastélyban, csakhogy látogatóként, aki mindentől rémüldözik és riadozik. Ma álltam itt először olyan emberként, aki addig lakik majd a kastélyban, amíg nem történik vele valami, egy nap eljön majd hozzám valaki, gyöngéden a fülembe súgva megígér valamit, és aztán kienged, ki a szabadba, a határtalan, se vége, se hossza térbe. Tízszer, sőt többször is voltam már a kastélyban, de csak ma láttam és hallottam és mértem fel a dolgokat és hangokat és viszonyokat pontosabban, tehát merőben másképp, mint addig bármikor.